

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 17. oktobra 1860.

Njegovi milosti

svitlemu vladiku diakovškemu,
gospodu gospodu

Jurju Štrosmajer-ju,

zagovorniku slovenskega jezika v deržavnem svetovavstvu
hvaležni Slovenci.

Sladka beseda po gorah slovenskih odmeva,
Vernemu rodu napaja z veseljem sercé,
Ginjeno dušo ko žark mu iz solnca ogreva,
Persa hvaležno k visokim nebesom kipé.

Sladka beseda, ki, Vladika! si jo govoril
V blagor cvetici, ki v senci marljivo kali,
Da bi ji cvetja veselega mraz ne pomoril,
V sercu naroda slovenskega glasno doní.

Dokler se bodo slovenske goré zelenile,
Dokler odeval livado bo pisani cvet:
Kite zelene, cveteče se bodo Ti vile,
Tebe častil pod Triglavom slovenski bo svet,

Ker si pod krilo sprejel ga tak serčno in milo,
Klicaj Očeta, naj spomne se svojih otrok.
Večna hvaležnost naroda naj bo Ti v plačilo,
Vladika žlahni! — obilniše plačal bo Bog!

Kako slabe goríce popravljati.

Slabe in zapuščene gorice (vinogradi) se popravljajo tako-le:

1. Ters se mora kratko rezati, — stari in slab ters samo na eno, močnejši ters pa na dve očesi, in malo se mora reznikov pušati; tako bo ters močnejše in dalje rozge pognal. Zakaj če se slab ters na dolgo obreže, pa dosti reznikov pustí, mora na dosti krajev gnati, in zato slabo in kratko rožje zraste, ker se moč v tersu preveč razdeli. Dolgi rezniki na koncu najbolj zaženejo, napravijo dolg in šibek ters, ker potle po malem žene in kratko rožje ima. Ters mora nizek biti, ker močnejše rožje poganja in slajše grozdje ima, ako tudi od zemlje vročino dobiva.

Na rezače je tedaj treba paziti; kajti hudobnost in jalnost delavcov tudi gorice kvari, kadar jih gospodar hoče popraviti. Jez sem vidil nekega sicer pametnega rezača rožje tako globoko odrezavati in tako velike rane delati pod reznikom, da se je reznik celó malo deržal, in ko je potle mladje zraslo, se je od žmeče nagnilo in odkrehnilo, ali pa je vezač, ko je rožje h kolu nagnil in vezal, ters preterl. — Od nekega vincarja pa so težaki pravili, da je v merzlem vremenu eno roko v žepu deržal, z eno nogo pa na ters stopil, in tako rezal, marsikak ters pretergal, druge pa slabo obrezal.

2. Globoko je treba kopati, — konči na dve motiki, da bo zemlja globeje rahla, jo dež globeje namaka in rodovitnišo dela. Če gorice boljše in v lepšem vremenu skopaš, lepše bojo. — Tako globoko moraš ters odkopati, kakor po sebi korenice in pašnike ima; vse kore-

niče in pašnike mu moraš spodrezati in ga sčistiti, da rodovitna moč vsa v tersu ostane in skozi očje v rožje gré, in se ne more po pašnikih in korenici v zemlji muditi in razdeliti. Ako pa je ters samo na pašnikih, to je, na debelem korenji, da je pod korenjem operhnel, se mu morajo vsi oni pašniki odrezati; samo eden — najmočnejši — naj se pusti. Če pa samo enega ima, se mora totu pustiti. Zato mora kopač vselej vinjek ali nož pri sebi imeti. Kadar je pa totu pašnik ali koren plitvo ali zgorej, se pa mora pod njim in pod tersom, tako da pašnika ne skopa ali ne preseka, globeja jama skopati, ters ž njim vred notri pogroziti, dobre zemlje ali gnoja dati, lepo zakopati in zatlaciti. Pridna in prava kop goricam jako pomaga.

Na kopače mora gospodar dobro paziti, ako hoče gorice popraviti, da mu ne bodo tersja izsekali; posebno se to godí rado, ako gospodarja zraven ni. Od nekega vincarja so pravili oni kopači, da je od cemirov tersje sekal, rekši: „da je pregosto“, in jez sem sam vidil vincarico, kako je okoli sebe tersje izsekavala, da sem jo mogel okregati. Takemu ni nič za to mar, ker reč ni njegova; on bi rad le hitro opravil in si kaj zaslužil.

3. Mladi ters je treba trebiti. — Posebno morajo kopači paziti na mladi ters in lansko grobanje, da ga ne posekajo, lepo odkopajo, in ker totu ters ima dosti korenja na sebi, da mu toto korenje sčista in lepo odrežejo; sicer pod korenjem rad operhne. Hasnovitno mu je, starjadi in suhe zemlje dati, pa ne gnoja, ker po gnoji rad perhne.

Gospodar mora posebno na kopače paziti, da mu totu mladi ters dobro opravijo. V nekem kraji je nek nagornik kopače imel, same pametne in vmes še gospodarje, kateri so sami gorice imeli in so delati znali, in je sam ž njimi kopal. Mogel je pa za nekim drugim poslom iti, ko je ravno lanski mladi ters prišel na versto, kterege bi bil rad sam opravil. Prosil je tedaj enega med njimi, naj bi mu totu mladi ters lepo strebil od korenja in ga dobro opravil, pa gré svojo pot. Ko pride nazaj, gré odkopavat, in najde vsega v korenji; serce ga je bolelo — vsega je mogel odkopati in popraviti. Tako se more prijatelj na prijatla zagnesti!

(Dal. sl.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

Osmo poglavje.

Prestopki in kazni.

§. 131. Kazni ali štrafenge sploh. Prestopniki te postave se kaznujejo (štrafujejo):

- a) s posvarili;
- b) v dnarjih do 400 gold.;
- c) z zaporom do treh mescov;
- d) z odvzetjem obertniške pravice za vselej ali za nekaj časa;

§. 132. Posebni primerljeji, v katerih kdo zapade kazni. V dnarjih od 5 gold. do 200 gold. naj se zlasti kaznuje:

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 24. oktobra 1860.

Kako slabe gorice popravljati.

(Dalje.)

4. Gnojiti je treba, kolikor se vsako leto more:

a) z gnojem pri tersu, da ga kopač zadosti globoko zakopá. Ali pa kotliti, če se namreč tako globoko gorice kopajo, da gnoj pod matiko pride, to je, na tri matike globoko, da ga drugo leto kopač ne izkopá. Ali pa če se gnoj po zemlji v goricah razmeče, kakor deleč more vsako leto gnojiti, in ga tako tudi po vsem podkopajo, da pognojeno zemljo ters dobiva;

b) z zemljo, kolikor je vsako leto mogoče. Z zemljo goricam gnojiti bolje pomaga kakor z gnojem, ker zemlja ostane, in skozi in skozi tersu hasne, gnoj pa sperhne in že drugo leto mine. Kdor hoče slabim in zapušnim goricam hitreje pomagati, mora persti na nje nositi, posebno če so velike, pa ne da bi iz unih gorice se na kupe metalo in ležati pustilo, gorice pa bi stradale. Ne smé pa gospodar nikoli zabiti, da mora po bregih, po pešenih in tistih krajih perst nositi, kjer je zemlja najbolj slaba in zato je tudi ters redek in slab. Ne smé se vnožati gnoja in zemlje deleč od hrama na breg ali v grabo nositi, kakor nekteri nemarnjaki delajo, da samo blizo hrama gorice gnojijo in popravljajo. Nekteri tudi ne razumejo, da slab ters se more gnojiti, da se opomore, in samo močnega in rodnega gnojijo, rekši: „da toti rad rodi“, — slabega pa zapustijo;

c) z vejnikom. Vejnik pokopati k tersu ali inde po goricah, posebno po dnikah, tudi jako hasne, da zemljo rahlo dela in ji živež daja. Mora pa se vejnik globoko pokopati, da nači v sušnih in vročih letih ne sperhne, in tersu škodi tako kakor drug gnoj;

d) z grahorko. — Nekteri gospodarji tudi grahorko po drugi kopi sejejo po goricah, če so redke, ktera tudi gorico popravlja, da senco dela in zemljo vohko derži; pod njo zemlja trohni, listje z nje kaplja in tako zemljo gnoji; ters v nji močen raste in dolgo rožje za grobanje dobí. Nekteri to grahorko zeleno pokosijo in podkopajo, da bi zemljo bolje pognojili in bi ters bolje rastel; nekteri pa jo dajo dozoriti, jo pokosijo in jo omlatijo in si slamo in zernje v drugi hasek spravijo;

e) s hajdino, — ktera se tudi v drugi kopi seje. Ta šega je posebno v Holozah. Hajdina tersu hasne, ker tudi vohko zemljo dela in tersu hlad daja, kadar je vročina. Ters se v nji jako omladi, in grojzdje rodi lepo, čversto in debelo. Haložani hajdino (ajdo), kadar je zrela, popipljejo, v snope povežejo, posušijo in omlatijo. Nekteri pa, posebno gospōda, hajdino cvetečo pokositi dá, v snope zvezati in pokopati, da zemljo z njo bolje pognojijo in tersu pomagajo, kajti potem bolje rožje zraste in več grobanja dá;

f) starjad strugati in k tersu pogrebati. — To se mora vselej ob kopi kopačem zapovedati. Tega nečejo radi delati, pa se jim mora zapovedati, posebno če gnoja manjka. To nič ne košta, malo zamudi, tersu pa jako hasne. Starjad, to je, stara suha trava po goricah. Toto starjad pa prah ali suho in od sonca prežgano zemljo morajo kopači skerbno vkup z matikami strugati in

k tersu pogrebati, ko ga globoko zadosti odkopajo. To tersu tako pomaga, da tako černo, košato in močno raste, da je veselo ga viditi in gorice se od vseh drugih razločijo.

5. Grobati je treba:

a) ters, pa le dobrega, rodnega; manji ters, ki neče roditi, se ne smé grobati. Najprej mora se pa grobati, da gorice glavo ali spodobo dobijo. Jame se morajo zadosti globoko kopati in zadosti široke; ters tako globoko odkopati, da se sam v jamo vleže, ne ga z nogo doli pritiskavati; paziti je tudi, da ga ne vseka ali stare grobar. Ters se mora tedaj lepo razložiti, da rožja grobar ne polomi. Treba je tedaj nekaj zemlje na ters nadevati, da ga doli derži, na to pa gnoja ali vejnika; kjer imajo priprave zadosti, devajo oboje, najprej vejnik, potem zemljo, potem pa gnoj; jama se mora lepo zametati, zatlačiti, rozge lepo gori zravnati, da jih ne zasiplje; stene v jami pri rozgah skopati in zrašiti, lepo zadelati in poravnati jamo, in k vsaki rozgi kol postaviti; naslednje pa rozge tako porezati, da samo dve očesi iz zemlje gledate. V sterminah, kakor v Holozah, na Pohorji in na Goričkem, kjer se v lapor in na kamen mora grobati s pikom, ali še kamenje izstreljati, morajo po dva ali tri čevlje globoke jame delati, da voda zemljo odnaša in gnjezde na svetlo pridejo. Tù se mora, ko je že ters razložen, na-nj zemlja, vejnik ali gnoj djati in jama zakopati, lapor in kamenje lepo na jamo zložiti med rožje in pa nakloniti kakor je navada. Laporno kamenje se od sonca, dežja in mraza počasi vse razsiplje, in čez dve leti je že zemlja iz njega;

b) vlačence na tersu. — Vsaka vlačenca se mora pri zemlji pustiti, ne visoko na tersu, da lahko v jamo vujgne. V lotmerskih goricah pušajo vlačence, ktere potlej grobarji ali kopači o kopi tako globoko v zemljo pokopajo, kakor ters, in prakol kre njih v zemljo zadej vtaknejo, da jo poznamljajo, spredej pa jim kole nastavijo, kakor tersu. Taka vlačenca ali zadej in spredaj iz zemlje stoji, zadej iz tersa vujgnjena, spredej pa kako pgrabana rožja z dvema očesoma, in zadej in spredaj žene in grojzdje ima. Drugo leto potem rezači potem kre tersa tote vlačence odrežejo, kopači pa tote konce globoko v zemljo pokopajo, in tako ostane vlačenca kakor mladi ters v zemlji in raste;

c) ters pogražati. — Ako je ters že star in gol, ti ne bo nikoli dolgega rožja pognal, če ga kakor koli gnojiš, ker je znotraj suh in pod skorjo malo živega lesa ima. On požene debelo ali pa le kratko rožje. Zato s takim tersom ni nič čakati, ker pozimi rad zmerzne, spoka in se posuši. Mora se pogrobati, to je, samo v zemljo pogroziti. Mora se mu namreč tako globoko jama skopati, da se doli položi; potem se mora tako globoko v zemljo ali v jamo spustiti, da rozge toliko ven pridejo, kolikor morajo; če je rožje pa celó kratko, je treba resnike napraviti, da iz zemlje stojé, in pognojiti. Zakaj kjer je potrebno, tam se mora grobati, kdor hoče vinograd popraviti in rečine spolniti, naj ters ima dolgo rožje ali ne. — Na Goričkem, kjer so gorice sterme in jame morajo globoke biti, rožje pa je kratko, ters v jamah samo zagernenjo in gnoj pokrijejo z zemljo; potem pa jame pustijo nezako-

pane, dokler do druge kope ali do drugega leta rožje ne zraste zadosti dolgo, in le te jame celó zakopajo. Kjer so velike rečine po goricah, tam se mora vsaki ters grobati ali pogroziti, če tudi samo eno rozgo ima, ako se hočejo gorice popraviti. Tak pogrobani in pognojeni ters lepo in močno raste, zažene več rožja, in se zná drugo leto drugač odkopati in pogrobati; potem dá več mladih tersov.

(Dalje sledí.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Konec).

Od delavskih bukvic.

§. 1. Delavske bukvice so namenjene za to, da izkazujejo službo in obnašanje obertnijskih pomagačev (razun kupčijskih pomagačev) in so tedaj namesti službenih spričeval (svedočb, atestatov).

§. 2. Da se komu izdajo delavske bukvice, mora prinesiti spričevalo, da se je obertnijskega dela učil (§. 100 ob. p.) ali pa izrečenje po glavarstvu bratovščine ali po županstvu poverjeno kacega obertnika, da ga vzame za pomagača.

§. 3. Delavske bukvice se narejajo po priloženem izgledu. Imajo 40 parafriranih listov v osmérki, sošitih z nitjo, ki sta ji konca na terdi platnici od znotraj priterjena s pečatom izdajoče gosposke.

§. 4. Vsak pomagač mora imeti delavske bukvice; dobi jih od politične gosposke tistega kraja, v katerem prebiva in ne plača nič kakor štempelj in kar bukvice same na sebi veljajo; če pa omenjena gosposka ni ob enem gosposka njegovega domovja, mora ona poslednji to naznaniti.

Če bi kak pomagač prišel odkod iz take dežele, kjer nimajo delavskih (potnih, vandrovskih) bukvic, naj se oglasi za take bukvice pri najbližji politični gosposki, da mu jih izdá po njegovih potnih pismih.

Od vseh izdanih bukvic se morajo deržati natančni zapiski.

§. 5. Kadar delavec pri kom v službo stopi, prevzame od njega gospodar delavske bukvice v hrambo in mu izroči namesti njih list za poterjenje, da je bukvice prejel. Kadar delavec zopet iz službe stopi, napiše glavár bratovščine ali če bi tista obertnija ne imela bratovščine, župan po gospodarjevem ustmenem ali pismenem spričevanju vse predelke (rubrike) delavskih bukvic, pristavi svoj podpis in priderži sebi prineseno spričevalo.

Spričevalo zastran zvestobe in lepega obnašanja, zastran pridnosti in spretnosti (izurjenosti) naj se samo takrat zapiše v bukvice, kadar govori dobro za pomagača. Če bi mu pa spričevalo ne bilo ugodno, naj se omenjene lastnosti molčé preskočijo, in v dotičnem predelku naj se potegnejo čerte. Kadar gospodar komu za to ne dá dobrega spričevala, ker ga krivi ali na sumu ima (natolcuje) zavolj tega ali unega djanja, sme pomagač prositi, da se ta reč preišče. Če glavár bratovščine, oziroma župan najde, da uno krivljenje ali sumljenje nima nikake podstave, sme po tem, kar je preiskovanje pokazalo, predelke sam napisati, toda pristaviti mora razločno: „po opravljenem preiskovanju“.

Če bi kak obertnik pomagaču vedoma dal spričevalo nasprotno resnici, odgovarja za škodo, ki bi komu iz tega prišla, in naj bo še primérno pokaznjen.

§. 6. Kadar bi v bukvicah ne bilo več prostora, kamor bi se še kaj pisalo, dobi pomagač k prejšnim bukvicam druge, na katerih je zaznamljeno, da so nadaljek (podaljsek) prejšnih bukvic.

§. 7. Če bi pomagač svoje bukvice zgubil, naj to naznani berž politični gosposki tistega kraja, v katerem prebiva in ta gosposka mu bo na njegovo prošnjo, kadar ni nikacega pomisleka, izdala nove bukvice, na katerih bo zapisano, da so dvojniki (duplik) unih; on pa mora plačati

kar gré. Kadar bi kak spodtikljej našla, bode gosposka storila, kar bi se ji po nji uredu potrebno zdelo.

§. 8. Kdor bi delavske bukvice v čem preuredil ali po družih ponaredil, ali kdor bi bukvice koga družega porabil za svoj izkaz, ali svoje bukvice v ta namen prepustil drugemu komu, s tem se bo ravnalo po kazenski postavi.

Izgled, kakošne so delavske bukvice.

Stran 1.

Štempelj za kr.)

Št.

Delavske bukvice

za

Ime in priimek

Kraj, v katerem je rojen

Leto, katerega je rojen

Občina ali soseska, iz katere je domá

Delo, s katerim se pečá

Stan

Podpis tistega, čigar so te bukvice

L. S. Podpis gosposke, ki je te bukvice izdala.

Stran 2.

Kako se je treba obnašati zastran teh bukvic.

1. Delavske bukvice naj delavec, kadar pri kom v službo stopi, hraniti dá gospodarju, ki mu nasproti izroči list za poterjenje, da je bukvice prejel. Kadar stopi iz službe, napiše mu glavár obertnijske bratovščine, ali pa župan po gospodarjevem spričevanju tiste predelke (rubrike) v bukvicah, ki govore od zvestobe in lepega obnašanja, od pridnosti in spretnosti ali izurjenosti.

2. Kadar v bukvicah ni več prostora, kamor bi se še kaj zapisalo, naj pomagač od politične gosposke izprosi druge bukvice; če bi pa bukvice zgubil, naj izprosi od rečene gosposke dvojniki (duplicat) svojih bukvic. V obeh primerljivejših mora plačati kar gré.

3. Kdor bi delavske bukvice v čem preuredil ali po družih ponaredil, ali kdor bi bukvice koga družega porabil za svoj izkaz, ali svoje bukvice v ta namen prepustil komu drugemu, s tem se bo ravnalo po kazenski postavi.

Kako je in pa kako bi bolje bilo na Pivki.

I. Spašniki in živinoreja.

(Konec).

Malokdo po zgolj nesreči ob vse blago pride; zadolženje skorej vsakemu ne samo pred vest, ampak tudi pred nos kaznovavno preži. Vsaj par kravic bi še imeli v hlevu, kakor njih sosedje, katerim je že ložeje zarod pomnožiti, ako bi malo bolj delo ljubili, in malo huje kerčme sovražili. Ker so pa dozdej tako nesrečni ali marveč nečimerni bili, naj bi vsaj zdaj spregledali, dokler so njih kmetije še na njih imena zapisane, zakaj potlej bo prepozno. Laž je, da si taki nikakor več ne morejo na noge pomagati, ker si le nočejo. Kmetije so dali večidel v najem, otroke pa pognali v službo, le hišo so si še prihranili, da pod lastno streho stradajo. Kdor takih nadaljnje življenje opazuje, jih mora obsoditi in njih lastni otroci jih morajo studiti. Niso pa vendar vsi ti početki že sami na sebi napčni, potem, ko jih je, se vé, da največ zadolžena reva k njim navila. Vsak lahko previdi, da kjer blaga ni, se kmetija ne dá obdelavati, in kjer ni dela, čemu bi bili delavci pri hiši? Z otroci tedaj le v službo, pa vendar ne v Babilonijo; pri dobrih gospodarjih naj čakajo srečnejših časov, rešitve in vernitve v očetovo hišo. In kmetijo le v najem, pa kmetovanja zato nikakor ne na kljuko! Kmetov je dosti na Pivki, kateri radi polje v najem jemljejo, ker imajo sami premajhno posestvo. Pa hišo, vert, par njiv, kako manjšo mlako je treba domá

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 31. oktobra 1860.

Nauk o reji goveje živine.

(Dalje in konec.)

Devetič. Kako gré teleta gleštati, ko so odstavljenе bile in dokler niso leto stare? Kdor svojemu teletu po odstavi celo leto prav dobro ne poklada in ga pridno ne glešta, ta si nikdar ne bo pridnega in za plemo popolnoma pripravnega živinčeta izredil. V prvem letu raste tele pri dobri piči najbolj; kdor tedaj v prvem letu tele zamori, je škoda misliti, da bi se mu v poznejih letih skolehalo in okrepcalo. Teletu srednjega plemena se mora, ko se odstavi, vsaki dan po 4 funte dobre in tečne merve, ali pa 2 funta ovsenega droba ali drobu zadnjega žita pokladati, — teletu težkega plemena pa se mora po 5 do 6 funtov tudi dobrega in tečnega sená in poltretji funt žitnega drobú dajati. Kdor po ti meri teletom poklada, mu bodo čversto in spešno rastle in se redile, da jih bo res veselje viditi; razun tega jim mora k tej kermi pa še, da mu ne bodo pešale, vsak mesec po funtu sená prikladati, tako, da dobivajo proti koncu prvega leta vsaki dan po 18 do 20 funtov tečne klaje. Pri slabih klajih ne misli, da se ti bodo teleta dobro redile; iz nič ni nič, je že stari pregovor! Zato moraš teletom najboljšega in v lepem vremenu spravljenega sená pokladati. Posebno skerb mora živinorejec pa za tiste junčke imeti, ktere misli za plemenjake (bika) pustiti. Le če je mlada živina že dosti močna, je pozneje dobra za plemo; revna stvar ni za to.

Poglavitno vodilo pri telečji klaji je, da se jim le zmiraj ena klaja poklada; jim zdaj ene, zdaj druge piče dajati ni dobro; večkrat premenovana klaja teletom dostikrat tako škoduje, da jamejo bolehati od nje; zato je najboljše, da se jim v prvem letu le suha kerma daje. Če pa živinorejci živino na tako pašo gonijo, kjer se obilo dobre in tečne paše nahaja, znajo tudi teleta, kadar so že po 5 do 6 mescov stare, spušati, toda nikoli ne tešče, ampak še le takrat, kadar je že rosa zginila. Kjer pa ni na pašniku sence dovolj, da bi živina zavetje pred solncem imela, naj se saj teleta o poldne domú gonijo, da jih ne bo solnce celi dan prepekalo; ravno tako se morajo tudi zvečer s pašnika domú goniti, preden jame rosa padati. — Ondi, kjer se živina na pašnik goni, se teleta dovolj v prostem zraku izletajo in prehodijo, kar jim je za njih rast in zdravje sila potrebno; tam pa, kjer se živina v hlevu redi, se morajo vsak dan kake dve uri na dvorišče spustiti, da se dobro na prostoru izletajo. Pred vsem drugim mora gospodar skerbeti, da so teleta v prvem letu vedno v toplem hlevu, in da jim, kar je moč, tudi s čedno steljo nastilja; ker teleta, ki so v vlažnih, merzlih in nečednih hlevih, naj jim še tako dobre piče daješ, se ti ne bodo nikoli po volji ponašale. Naj si omislijo kjerkoli vaščanje bika, če tudi najboljšega plemena, jim ne bo junec tako dolgo v pravo korist, dokler ne bodo telečje reje in strežbe zboljšali.

Ravno tako važno delo je tudi, da se na snago in čišenje kože gleda. Tele mora vsaki dan s kertačo oč-

jeno ali pa saj s slamo dobro odergnjeno in osnaženo biti. Le lenuh bo trobil, da telet ni treba čediti.

Kdor se bo po teh podukih ravnal, se z dobro in obilno klajo preskerbel in si svitál, zračen, gorak, prostoren, in z eno besedo živiniz drav hlev napravil, obljubim, da bo v malo letih svojo živino jako zboljšal in si svoje dohodke veliko pomnožil. Pri vsem tem bo pa vendar pri živini malo opravil, vés njegov trud bo zastonj, če ne bo ob enem tudi za zboljšanje senožet in travnikov skerbel, da bi več in boljše piče pridelal, kolikor je za rejo zboljšane živine potrebuje. Umen in prebrisan gospodar pa ne bo nikoli več repov v hlevu terpel, kakor le toliko, kolikor jih prerediti more.

Hlevi, v kterih živina večji del svojega življenja preživi, veliko pripomorejo k bolji živini; ni tedaj vse eno, ali so prostorni ali tesni, svetli ali temni, zračni ali zaduhli. Dober hlev mora tako prostoren biti, da ima v njem živina prostora dovolj, da ne stoji na tesnem; visok je najmanj 10 do 11 čevljev in svetál tako, da se v njem vse, kar je, razločno vidi. Hlev mora biti suh, poleti hladan, pozimi gorak in tako napravljen, da se dá lahko prevetriti, kadar je treba. Tla naj so iz cegla napravljene in za živino naj je žleb, po kterem se živinska scavnica iz hleva odceja.

Kako slabe goríce popravljati.

(Dalje.)

6. Saditi:

a) rožje, ktero se s tersa, dobrega tersa, nareže, se mora spomladi saditi pred kopjo; če je mokro leto, se prime in raste. Jame se morajo najmanj na dve matiki globoke kopati, rožje na pol čevlja narazno nasaditi, dobre zemlje ali drobnega gnoja notri nasipati, kajti goričina zemlja, posebno po bregih je slaba, in sajeniki v suhih letih ne rastejo radi, zato jih podlevati moraš;

b) kjučeece. — Toti se napravijo, da se dobrega tersa, rožje, poldrugi čevljev dolgo, nareže v rezi, pri kolencu na debelem koncu lepo okroži, po stotinah v snope ali rožance skičeno vkup zveže, na sprotiletje (pomlad) na vuhkem mestu ali v senci tako globoka jama v zemljo skopa, da toti rožanci se v zemljo skrijejo. Morajo se napak, z veršiči doli obrnjene, v jamo djati, zgorej na nje maha nadevati, da jim vuhkoto derži, in tako z zemljo pokriti. Do Ivanjšeka toto rožje požene korenje na debelejših koncih zgorej pod mehóm, in tedaj se mora iz zemlje vzeti in ko je mokro saditi. Morajo jame se zadosti globoko skopati kakor pri ovem rožji, ne pregosto ne prerediti rožje v zemljo navtikati, dobra zemlja ali droben gnoj dati, zakopati, pa dobro zatlačiti, da se raje primejo;

c) pod paznjače ali grebenice (grobance) take vlačence, ktere kopač o kopi samo pod eno pažo v zemljo dene, kakor globoko kopa. Tote tudi zadej in spredaj iz zemlje stojijo in grojzde prinesejo. V jeseni se pri tersu zodrežejo in spipljejo, ali pa na sprotiletke, kadar se začne grobati ali saditi. Mora se jim jama globoka skopati, tako

kakor tersu, korenje zodrezati, da prvo korenje ne raste več, temoč v zemlji drugo tirajo. Morajo pa se vlačence na tistem koncu, kjer imajo korenje (korenine), lepo ošpičiti, v jami v zemljo navtikati, en čevelj narazen; ako so dolge, tudi doli položiti, in ravno tako pognojiti z zemljo, gnojem ali vejenikom in nakoliti kakor ters;

d) ters saditi. — Stari ali mladi ters, ki mora kje izkopan biti, se mora inde po rečinah v goricah v jame tako globoko posaditi ali ležeč pogrobati in pognojiti kakor ovi ters; rad in lepo potem raste;

e) saditi sajenike iz rožjenice ali njive. S totimi se ravno tako ravna kakor z vlačencami; samo če imajo več rožja in dolgega, se mora rožje po jami doli polagati kakor stari ters, in tako ležeč pogrobati.

7. Goba se odpravi, če pri grobanji še enkrat globokeje jame skopaš, kakor po navadi; potem pa se najprej pol jame z rahlo zemljo zasiplje in na njo ters razloži. Gobe na tersu se pravijo tiste kraste, ktere se že na mladem, v mokri zemlji rastečem tersu prikažejo in tersu škodijo, da se že drugo leto posuši; temu se pravi: „goba kolje ters“. Če je pod tersom v jami rahla zemlja, voda v toto zemljo odide; in tersu ne more škodovati; tako bolj suh ostane, in goba se ne dela na njem tako lahko. Na to srednilo (pomoč) so ljudje prišli tako: Dva sina sta v goricah grobala, kjer je goba ters klala, pa sta pregloboke jame skopala. Oče pride zravno in najde pregloboke jame; veli jima, na pol jih zasuti in ters pogrobati. Nasledek tega je bil, da po tem tu goba tersa ni več klala, in gorica je popravljena bila.

8. Sterme gorice, kjer voda ters odkopava in zemljo odnaša, se znajo popraviti, ako se gostejši grabnički, malo nagnjeni, napravijo, da se na več krajih voda lovi, in ne more tako naglo iti in zemlje kopati in odnašati. Na koncu totih grabničkov pa morajo biti jame, da se mlaj ali pal tam lovi, in kadar so polne, se mora blato iztrebiti in na kup izmetati, da se te na sepe ali v gorice znosi. Take jame se morajo tudi zunaj goric delati, kjer voda gré, da se mlaj nalovi.

9. Neplodni in bodikasti ters se popravi, če se pocepi z rozgami boljšega in rodovitnega spola. Mora se ters globoko odkopati, v zemlji odžagati, in ravno tako vcepiti, kakor drevo, samo z eno rozgo, in čepek se mora rozgi bolj na strani pustiti, da na sredi rozga debel steržen ima. To se mora delati mesca sušca, kadar se drevje cepi. Ters se mora okopati, strebiti, se dobre zemlje dati, kadar je cepljen, zatlačiti z zemljo in nakoliti, da ga potlej kopač ne premikuje več. (Kon. sl.)

Slovenske narodne potrebe.

Spisal K. Žavčanič.

He, he! — bo rekel marsikter naših domorodcev — o tem se pa že dá kaj pisati! In zares! mi vsi preživimo čutimo in spoznamo, koliko in kako silnih potreb v narodnih zadevah imamo, ki vse učitelja čakajo. Do današnjega dné še toliko nismo dosegli, da bi bili narodnost svojo uveljavili ali kakor Nemeč pravi „die nationalität zur geltung gebracht“. In to je zadosti malo! Lagueronierov in Aboutov nam manjka. Potem bi že šlo.

Moja navada nikdar ni bila še le po dolgih uvodih do reči same priti; zato tudi sedaj brez ovinkov naravnost do jedra sežem.

Pred vsem je nam Slovencom treba, da naši narodnosti veljavnost zadobimo, to je, da se tudi mi Slovenci smemo za tisto mizo uvesti, pri kateri drugi narodi sedé, uživaje vse pravice, ktere svobodnemu človeku grejo. Da pa morajo dobro déti, vidimo iz tega, ker se uživavci teh pravic tako dobro čutijo. Da veljá narodnost naša, je tedaj za nas Slovence silna potreba; ako to dosežemo, bo marsikaj družega tako rekoč

samo po sebi prišlo. Hočem vam tedaj, dragi rojaci moji, pot pokazati, po kateri bi se dala najberže in najglaglje naši narodnosti ona veljavnost zadobiti, ktera ji gré po volji božji in cesarjevi, in kakoršno imajo že drugi narodi.

Najprvo je treba, da se zdrami v našem ljudstvu zavednost narodnosti slovenske.

O čem pa obstoji zavednost narodnosti? V kratkem bom odgovoril. Zavednost narodnosti obstoji v tem, da se národ spozná za samostojen del (organ) v družtvu drugih narodov, ki so vsak za-se tudi samostojni deli ali organi, od katerih ima vsak svoje potrebne naloge, tedaj posebno delavnost, neodvisno od delavnosti drugih organov (narodov). Vsak tak del pa koristi vsem drugim in tako celoti — državní. Ako le eden teh organov mora drugemu služiti, kakor na pr. mi Slovenci, to je, ako mora namesto tistih opravkov, za ktere je ustvarjen, doprinašati druge, za ktere nima zmožnosti in tudi ne dolžnosti, ni bolán samo ta organ, ampak celo telo je bolno. Ljudstva, pri katerih je zavednost narodnosti prebujena, so podobne čujočemu človeku, — on vé od sebe, da je. Narobe so ljudstva, pri katerih zavednost narodnosti še ni prebujena, slična spavajočemu, kateri od sebe ne vé, da je. Lahko je enega spijočega zdriniti, da se zavé, al težko celo ljudstvo! Pri poedinih (posamesnih) moramo tedaj pričeti zavednost narodnosti zbujevati, in sicer pri našem mlajšem zarodu. Stara terta se ne dá več zravnati, stara kost ne več gibčna narediti. Je pa enkrat ta zavednost izbujena, ne bo več zaspala; vtisne se neizbrisljivo v duh, kakor sv. otajstvo (sakrament) v dušo.

Vpraša se pa: koliko se je do danes v tem obziru storilo, ali z različnejimi besedami: kolika je dandanašnji zavednost narodnosti pri nas Slovencih? — Priznati se mora, da se je, celó poslednje leta veliko, čuda veliko storilo v prebujenje našega ljudstva, ako primerimo sedanost s preteklostjo. To „čuda veliko“ se pa skerči v neznatno pičico, ako se primerno z drugimi narodi, postavimo, z Nemci, Francozi, Talijani, Madjari itd. Vsak, komur so naše razmere znane, lahko prevdari, koliko nam je še storiti treba.

Kar je krepki uterdbi národne zavednosti pri nas Slovencih zlo zlo zoperno, je to, da so naše moči slabe. Malo nas je, za samostojno narodno življenje premalo! Podobni smo šibki mladiki, ktera, ako ji krepkega stopa ne prisadimo ter je na-nj ne privežemo, jo utegne podreti nevihta protivnega vremena. Krepak stop je že poleg nas vsajen; samo privezani smo le prerahlo na-nj. Ta stop je národ serbsko-horvatski. Vezila, ktere so nas dosedaj, žalibog, bolj razpenjale kakor sopenjale, je treba, da močno skujemo, da se moremo nasprotnikom našega omikanja na temelji narodskih principij ko eno celo telo protistaviti. Nasproti bo pa to porodilo v nas zavednost naše moči.

Zraven tega bi morale zavednost narodnosti jako pospešiti naše šole, visoke, srednje in ljudske, pa se vé da ne take, kakoršne so dandanašnji, ki tako rekoč morijo našo narodnost. Dalje bi morali naši duhovni, pisatelji in časniki si za prvo nalogo postaviti prebujenje zavednosti samega sebe v našem narodu, in sploh vsak izobražen Slovenec, kateri s prostim narodom občuje. Brez izbujene národne zavednosti je pri nas omika na narodni podlagi nemogoča. Se omikati, se izobraževati nam pa veleva naš poklic, nam zapoveduje Bog, nam ukazuje naš presvitli cesar! Zato rečemo na glas: da vsakter, kdor je protivnik naše omike na narodski podlagi, tedaj posredno protivnik probujenja narodne zavednosti, je tudi protivnik zdravega uma, je grešnik zoper Boga in naravo, je sovražnik našega cesarja in njegovih ukazov! Tako na debelo se mora dandanašnji govoriti, drugač ni hasni, drugač je škoda za vsako besedo, za papir, za čas in za vse skupaj! Naši protivniki, katerih morebiti v nobeni fari pri nas ne manjka, imajo prezarobljene ušesa, kakor da bi gladkeja beseda kaj ko-

metni kmetje drugod po svetu, ker narava tako hoče. Al da so setve in sadeži krog vasí tako navezani in se tako motajo kakor vozljata štrena na motovilu, to je napčno in ne streže pridu. Zakaj pa ne? saj vendar „red je žila življenja!“ Resnično in zmeraj, kjer in kakor ga narava tirja po zapovedi premodrega Stvarnika; ne pa zmiraj, kjer in kakor ga ljudje silijo. Prav dober je bil tak red nekaj, dokler je bila vas še majhna in so bile posestva tedaj večje in poglobitno premoženje vaščanov čede. Velika čeda je malo družino najbolje preživila, da so le kolikaj poljskih pridelkov imeli. Zdaj je pa ravno nasprotno. Človeštvo se je tako pomnožilo, da ne morejo več čede poglobitni del življenja biti, ampak le poljskim pridelkom pripomoči. Zato mora človek poglobitno skerb na polje obračati, in blaga le ne zanemarjati: pastirstvo se mora poljedelstvu umakniti. Vesvoljen napredek in potreba sta s časom tudi Pivčane dalje vlekla, da so več kot polovico svojega posestva obdelali; al pastirovanje v poljedelstvo vendar še tako mešajo, da ni s tem ne z unim nič, ker eno drugo obotavlja.

Kakošni zakladi v spašnikih zakopani ležé, sem v prvem delu pokazal; kako pa pastirovanje prid polja krati, bomo tu le vidili.

Na Pivki najpred dozori ječmen, potem pa rež in za njo pšenica. Te tri setve začnejo žeti navadno najzadnje dni mesca malega serpana, in jih požanjejo prvo tretjino vélikega serpana. Drugo tretjino imajo z ovsom opraviti, včasih še čez; vendar do konca mesca so že tudi s prosom pod streho. In kvaterni teden tudi ajde nikoli na njivah ne najde. Prec za njo mora krompir, repa, korenje iz zemlje. Krompir je zrel, tedaj le v hram ž njim; al repa bi lahko še rastle, korenje bi se v zemlji še debelilo, pa mora ven — zakaj? — Pervič zavolj čede! drugič zavolj rali!

Njive, ktere so že zadnje dni mesca malega serpana poželi in bi jih lahko par dni še pred, bi mesca kozoperska lahko drugo letino dale, pa ležé prazne — zakaj? Zavolj čede! Berž ko Pivčanje ječmen, rež in pšenico iz njiv domú speljajo, popusti čeda gmajno in gré v njive. V osmih dneh povzije do bilčice, ki jo more odgrizniti, kar je zelenega po pšeničnih njivah; zemljo, po kateri se vedno suče, pa tako steptá in zmlaji, sosebno kadar je vreme mokrotno, da bi mlatič tako dobro na njivi mlatil, kot v skednji. V tem času so tudi ovsene njive prazne, ktere enaka osoda zadene; za njimi pa po versti do korenjevih. Zato mora do kvaternega tedna vse pod streho biti; tudi kar bi lahko še celi mesec in čez, skoraj do vseh Svetih rastlo in se debelilo. Potem pa toži tam una, da nima s čem prešičev rediti!

Ravno tako pametno je, na tiste njive repo in korenje sejati, na ktere pride k letu pšenica in rež! Vsak bi lahko spomladi vedil, da bo moral te njive že kvaterni teden orati; zakaj bi tedaj raje ajde, prosa, detelje na-nje ne usejal ali krompirja ne vsadil ali kaj družega, kar pred kvaternim tednom dozori! (Dal. sl.)

Kako slabe goríce popravljati.

(Konec).

10. Tretja kop tudi goríce popravi, da pomaga rožju, da dalje, lepše in močnejše zraste, in več grobanja dá. Tretja kop se mora ob Jakobovem opraviti.

11. Ako se ters lepo gladko obreže, od sovolov, suhíh verhov, stare skorje in mehena strebi in očisti, mu tudi hasni, da bolj lahko raste in lepše rožje poganja.

12. Nakoliti tersovje in visoko privezati tudi pomaga, da rožje bolj meč ima rasti. To se vidi vselej po vezi. Kakor hitro je ters privezan in na miru, da ga veter ne maja sém in tjé, je berž rožje bolj čversto in dalje viditi. Kakor hitro se kje ktera rozga more s svojimi perstici prijati za vejo pod kakim drevom, berž tako

dolga zraste, da kmali čez drevo pride. Kol je zato tersu potreben, ker ters je po svoji natori poprijemavna rastika, ktera je od začetka v germovji in pri drugem drevji rastle, za ktero se je prijemala. Bog jo je že tako stvaril. In kjer so ljudje ters začeli soseb saditi, in goríce delati, so ga pri drugem drevji sadili, da bi se imel za kaj prijematí: če pa na samoti, so mu kolje stavili in ga privezovali, ako se ni mogel sam prijati. Koliti in vezati ters je potrebno tudi zato, da je grozdje na miru, in se bolje in ložeje zori; kajti če veter ters in grozd sém in tjé goni, ti ne bo grozd tako hitro sladek, kakor če je na miru, da ga sonce ne more speči. Zato pa tista dva gospodarja v lotmerških gorících, ktera sta kolje zaverгла in tersovje drugač dala vkup v germovje vezati, nimata naslednikov. In žalostno je tudi gledati v tistih gorících, kako veter ubogo tersovje sém in tjé goni, po zemlji ž njim zmeta, grozdje terga in steplje doli, ters tare in kvári.

Ni pa vsikdar nemarnost, skopost, nepremožnost ali nevednost kriva, če so goríce ubožne in zapušene. Mnogokrat je krivo tega:

a) hudo vreme, da se ne more delati in grobati v jeseni, pozimi in na zmladetje, kadar je najboljšé in bi se grobati moglo. Pozneje pride drugo delo na versto, in se ne more več vse pogrobati, kar bi se rado. Tako dosti popravka zaostane pri gorících, ako je vreme nagajalo;

b) pomankanje delavcov, ki se razidejo v druge kraje, da mnogokrat ni koga dobiti. Marsikdo bi rad delal in popravljal vinograd, da bi le rok bilo;

c) dolga ne huda zima, kadar je velik sneg in dolgo terpi, da ne morejo ljudje v gorících delati in grobati; če je zemlja skoz zmerznjena, se tudi ne dá delati. Velik sneg dosti tersa in rožja potere, in če je huda zima in oster sever brije, tersa jako dosti pozebe in spoka, da goríce postanejo redke in slabe;

d) slabo rožje, če ne raste in ga ubije kaka megla ali rosa; ali če rožje toča potere, ali potolče, da je krastavo; če rožje ali očje pozebe, se tudi ne more grobati, ker se krastovo rožje tare pri gibanji v jami; tedaj ni moč goríc popravljati;

e) hudobnost in jalnost ljudi. Tudi sosedje, sovrážniki in drugi ljudje delajo kvar kakor na njivah tako tudi na gorících, da spasejo z živino ters poleg krajev in po sepih, da se ne more obvarovati. Drugi hodijo v škodo po gorících in si poti delajo, in dosti mladega tersa pomezijo in poterejo. In zadnjič kakor na drevji tako na tersu jalnost in hudobnost ljudi kvar dela, ker včasí ters podsekajo ali podrežejo. Tako se je zgodilo toto leto, da je nek skerben mož imel pri svojih gorících lep, velik in ploden ters, pa hudobna roka — bodi Bogu potoženo! — ga je prerezala, da se je vés posušil z grozrdjem vred. Š.

Zdravilske reči.

Kako merzlico (zimico) pregnati.

Prosim ljube „Novice“, naj povejo Slovencom pomoč zoper merzlico, ktere se naši hrabri bratje Rusje poslužujejo, ki jim je domača, sploh znana, in stara kakor je star velikanski narod ruski.

Če je namreč kdo med njimi merzličén, si s kako rečjo roke nad komolcom (Oberarm) in noge nad kolenom (Oberschenkel) nekoliko preveže pred vsakim napadkom, ki, kakor je vsakemu znano, obstojí iz mraza, vročine in potú, in jih pustí tako dolgo prevezane, da ga mraz in vročina mine, in se potiti začne. Nekteri si samo roke prevežejo, drugi samo noge, še drugi eno roko in eno nogo, in sopet drugi obe roki in nogi, kakor je komu drago. Se vé, da prevez ni in ne sme biti terda, ampak takošna, da se lahko brez vse bolečine terpi in da samo v poverhnih kervnih žilah tek kervi zaprè. Za to rabo je najboljši kos povoja, s katerim se otroci vseh slovanskih staršev — pač